

TDRI

รายงานที่ตีอาร์ไอ

ฉบับที่ 131
สิงหาคม
2560

ความร่วมมือและการแข่งขันทางการค้า
เพื่อพัฒนาขีดความสามารถ
ในการแข่งขันภาคอุตสาหกรรม

TDRI

สรุปและเรียบเรียง

สายใจ วิทยาอนุบาล

บรรณาธิการบริหาร

จิรากร ยิ่งโพธิ์ลย์วงศ์

กองบรรณาธิการ

สุนทร ต้นมันทอง

วัฒนา กาญจนานันท์

ออกแบบ

wrong design

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ที่ดีอาร์ไอ) ได้เผยแพร่ “รายงานที่ดีอาร์ไอ” (ชื่อเดิมว่า “สมุดปกขาวที่ดีอาร์ไอ”) มาตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2536 โดยคัดสรรกลั่นกรองงานวิจัยต่างๆ มานำเสนออย่างเรียบง่ายเพื่อจุดประกายให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์

“รายงานที่ดีอาร์ไอ” มีโอกาสรับใช้สังคมไทยมาตลอด ทั้งเป็นรายสะดวก และปรับมาเป็นรายเดือนในระยะต่อมา อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ฉบับที่ 118 เป็นต้นไป “รายงานที่ดีอาร์ไอ” จะมาพบผู้อ่านเป็นรายสะดวก พร้อมทั้งยังนำเสนอเรื่องราวต่างๆ อย่างเรียบง่ายแบบเป็นมิตรต่อความสนใจใคร่รู้ของผู้อ่านทั่วไปเช่นเดิม

ที่มา: รายงานวิจัยโครงการเพิ่มขีดความสามารถภาคอุตสาหกรรมภายใต้นโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศของไทย (ระยะที่ 6) โดย ดร. สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ เสนอสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม เมื่อเดือนสิงหาคม 2558

ความร่วมมือและ การแข่งขันทางการค้า เพื่อพัฒนาขีดความสามารถ ในการแข่งขัน ภาคอุตสาหกรรม

สภาพแวดล้อมในปัจจุบันของอุตสาหกรรมไทยได้มาถึงจุดที่จำเป็นจะต้องหายุทธศาสตร์ใหม่ในการพัฒนาภาคการผลิตเพื่อให้สามารถรักษาขีดความสามารถในการแข่งขันได้ นอกเหนือจากเงื่อนไขภายในประเทศ ปัจจัยแวดล้อมด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่เริ่มส่งผลกระทบต่อขีดความสามารถในการแข่งขันของสินค้าส่งออกของไทย อันได้แก่ การสูญเสียแต้มต่อทางการค้าในตลาดใหญ่ๆ ของโลกจากสหภาพยุโรปในปัจจุบัน และจากสหรัฐอเมริกาในอนาคต ซึ่งไทยไม่ได้เข้าร่วมการเจรจาความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก (Trans-Pacific Strategic Economic Partnership Agreement: TPP) การลงทุนโดยตรงระหว่างประเทศเริ่มหันเหสู่ประเทศในภูมิภาคมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งเวียดนาม และแนวโน้มการย้ายการผลิตที่ใช้แรงงานเข้มข้นไปสู่ประเทศเพื่อนบ้านในรูปแบบของ

Thailand-plus-one Model (ประเทศไทยบวกหนึ่ง หมายถึง ยุทธศาสตร์ที่จะคงฐานการผลิตไว้ในประเทศไทย แต่มีการเคลื่อนย้ายกระบวนการผลิตส่วนที่เน้นแรงงานสูงไปยังประเทศข้างเคียง ทั้งกัมพูชา ลาว เมียนมา และเวียดนาม) สภาพแวดล้อมดังกล่าวนี้ทำให้ไทยเผชิญกับความเสี่ยงที่จะเกิดภาวะถดถอย (Hollowing out) ในประเทศหลังจากภาคการผลิตบางส่วนย้ายออกไป

รายงานที่ตีอาอีไอฉบับนี้สรุปจากส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเพิ่มขีดความสามารถภาคอุตสาหกรรมภายใต้นโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศของไทย (ระยะที่ 6) ในประเด็นยุทธศาสตร์อุตสาหกรรมไทยเพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขัน และเป็นศูนย์กลางทางการค้าในภูมิภาค ดังนี้

ยุทธศาสตร์อุตสาหกรรมไทยในลักษณะ Trading Nation กรณีศึกษาอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูป และอุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วน

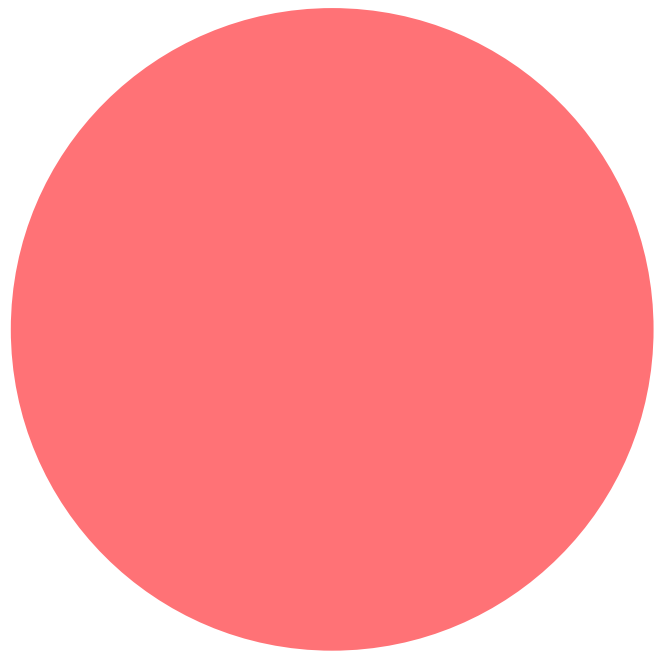
1. หลักคิดสำคัญของยุทธศาสตร์ Trading Nation

ยุทธศาสตร์ Trading Nation หมายถึง ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่มุ่งไปสู่การเป็นประเทศที่ภาคการผลิตมีความสามารถด้านการค้า (Industrial Nation with Trading Capability) โดยมีหลักคิดสำคัญอย่างน้อย 3 ประการที่เกี่ยวข้องกับภาคการผลิต ได้แก่

หนึ่ง การที่ภาคการผลิตหรือภาคธุรกิจจำนวนมากสามารถอยู่ในตำแหน่ง (Position) ที่มีมูลค่าเพิ่มสูง (HVA) ในห่วงโซ่มูลค่า (Value Chain) ของสินค้าได้อย่างต่อเนื่องในสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

สอง ภาคการผลิตและธุรกิจจำนวนมากมีความสามารถในการบริหารห่วงโซ่มูลค่าที่เหลื่อม (value-chain management) โดยใช้ประโยชน์จากจุดแข็งในด้านที่ตั้งที่เป็นศูนย์กลางของภูมิภาคให้สอดคล้องกับแนวโน้มการขยายฐานการผลิตจากประเทศไทยไปสู่ประเทศเพื่อนบ้านหรือประเทศอื่นๆ ในอาเซียน

สาม ภาครัฐสามารถจัดอุปสรรคทางการค้าและการลงทุน รวมทั้งลดความเสี่ยงจากกฎระเบียบและประเด็น

ที่เกี่ยวข้องกับการค้า (Trade-related Issues) ของประเทศ คู่ค้า ตลอดจนสร้างโอกาสใหม่ๆ ให้แก่ภาคธุรกิจ เช่น การจัดทำความตกลงการค้าเสรี (FTAs)

2. ยุทธศาสตร์ Trading Nation กรณีศึกษาอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูป

คณะผู้วิจัยได้เลือกอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปด้วยเหตุผลดังนี้ (1) อุตสาหกรรมอาหารทะเลกระป๋องและอาหารทะเลแปรรูปโดยตัวเองเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจไทย และ SMEs มีบทบาทสำคัญสำหรับอุตสาหกรรมนี้ สินค้าอาหารทะเลกระป๋องและแปรรูปมีมูลค่าการส่งออกเป็นอันดับหนึ่งในสินค้าส่งออกกลุ่มอุตสาหกรรมอาหาร และ (2) ประเทศไทยเป็นประเทศส่งออกผลิตภัณฑ์กุ้งเป็นอันดับต้นๆ ของโลก นอกจากนี้ อุตสาหกรรมกุ้งยังทำให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เช่น อุตสาหกรรมห้องเย็น อุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์ อุตสาหกรรมสกัดสารไคตินจากเปลือกและหัวกุ้ง อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ การขนส่งและการผลิตวัตถุดิบ เป็นต้น

จากผลการศึกษาอุตสาหกรรมกุ้งของไทย คณะผู้วิจัยเห็นว่าแนวความคิดยุทธศาสตร์ trading nation เพื่อเป็นทิศทางในการพัฒนาอุตสาหกรรมกุ้งไทยในอนาคต ควรมีจุดเน้น 2 ประการ คือ (1) การให้ความสำคัญกับตำแหน่งในห่วงโซ่มูลค่าที่มีมูลค่าเพิ่มสูงและสามารถบริหารห่วงโซ่ในส่วนที่เหลือได้ และ (2) รัฐสามารถจัดอุปสรรคทางการค้าและการลงทุน ลดความเสี่ยงจากกฎ ระเบียบ และ trade-related issues ของประเทศคู่ค้า ตลอดจนสร้างโอกาสใหม่ๆ ได้

ยุทธศาสตร์ trading nation ทั้งสองข้อดังกล่าวสามารถกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาและกำหนดทิศทางอุตสาหกรรมกุ้งในอนาคต โดยมีแนวทางการดำเนินการหลัก 4 แนวทาง ได้แก่ (1) การผลิตพ่อแม่พันธุ์กุ้งที่แข็งแรงและให้ผลผลิตสูง (2) การตรวจสอบคุณภาพลูกกุ้งที่ฟาร์มเพาะฟักและฟาร์มอนุบาล (3) การพัฒนาวิธีการเลี้ยงกุ้งเพื่อลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต และป้องกันโรคกุ้งอย่างเป็นระบบและยั่งยืน และ (4) การแก้ปัญหาเรื่องขาดแคลนกุ้งโดยการใช้วัตถุดิบในประเทศเป็นหลักและอาศัยการนำเข้ากุ้งเป็นมาตรการเสริม แต่ควรมีการอำนวยความสะดวกในการนำเข้าเพื่อกระจายความเสี่ยงเรื่องวัตถุดิบในอนาคต

สำหรับปัญหาเรื่องการขาดแคลนวัตถุดิบอันเนื่องมาจากการเกิดโรคกุ้งตายด่วน (Shrimp Early Mortality Syndrome: EMS) ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นเร่งด่วนที่สุดในปัจจุบัน คณะผู้วิจัยได้นำเสนอการดำเนินการเป็น 2 โมเดล โดยในระยะสั้น-กลาง ไทยต้องใช้ model 1 เป็นหลักในการแก้ปัญหาไปก่อน โดยเน้นการพัฒนาวัตถุดิบกุ้งในประเทศเป็นหลัก และใช้การนำเข้าเป็นส่วนเสริม และควรมีการอำนวยความสะดวกในการนำเข้าเพื่อกระจายความเสี่ยงเรื่องวัตถุดิบในอนาคต เมื่อผู้ประกอบการมีความเข้มแข็งและมี brand ที่ดีขึ้นจึงจะพัฒนาไปสู่ model 2 ในระยะยาว คือ การขยายฐานการผลิตสินค้าที่ไม่เหมาะสมกับการผลิตในประเทศไทยไปผลิตในประเทศในอาเซียนที่ต้นทุนถูกกว่า

3. ยุทธศาสตร์ Trading Nation กรณีศึกษาอุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วน

ในช่วงสิบปีที่ผ่านมา อุตสาหกรรมยานยนต์ของไทยค่อนข้างประสบความสำเร็จในการก้าวขึ้นเป็นศูนย์กลางการผลิต

อย่างไรก็ตาม เมื่อสภาพแวดล้อมเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นแนวโน้มการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศโดยเฉพาะญี่ปุ่นในภูมิภาคเริ่มเบนไปที่ประเทศอื่น ๆ มากขึ้น ข้อจำกัดในเรื่องต้นทุนแรงงานและการขาดแคลนแรงงานมีฝีมือของไทย การเข้ามาลงทุนของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) จากญี่ปุ่น เป็นต้น อุตสาหกรรมยานยนต์ของไทยก็ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การศึกษาวิจัยได้ใช้กรอบการวิเคราะห์อุตสาหกรรมยานยนต์ในแบบเครือข่ายการผลิต (Production Network) กล่าวคือ การผลิตรถยนต์ในปัจจุบันล้วนสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับหน่วยผลิตต่างๆ ในภูมิภาคหรือทั่วโลก การวิเคราะห์อุตสาหกรรมยานยนต์จึงจำเป็นต้องพิจารณาที่เครือข่ายมากกว่าปัจจัยภายในประเทศเพียงอย่างเดียว ในงานวิจัยนี้คณะผู้วิจัยได้ศึกษาทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของเครือข่ายการผลิตยานยนต์ในภูมิภาคที่มีผลต่ออุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วนของไทยในอนาคต 2 ทิศทาง คือ *ทิศทางที่ 1 คือ การผลิตรถยนต์ในอาเซียนจะกระจุกตัว (Agglomeration) ที่ไทยและอินโดนีเซียมากขึ้น* บ่งชี้ว่าศักยภาพของอินโดนีเซียในการเป็นศูนย์กลางการผลิตยานยนต์ในภูมิภาคกำลังชัดเจนมากขึ้นเรื่อยๆ จนมีการคาดการณ์ว่าอินโดนีเซียจะมีกำลังการผลิตแซงหน้าไทยในอนาคตอันใกล้นี้ และ *ทิศทางที่ 2 คือ SMEs ญี่ปุ่นเข้ามาลงทุนในคลัสเตอร์ของไทย* ส่งผลกระทบ 3 ลักษณะ คือ *หนึ่ง* ผู้ผลิต SMEs เข้ามาแทนที่ผู้ผลิตชิ้นส่วนในไทย คำสั่งซื้อของผู้ผลิตชิ้นส่วนไทยลดลง โดยสั่งซื้อจาก SMEs ญี่ปุ่นแทน *สอง* ผู้ผลิต SMEs เข้ามาคั่นกลางทำให้ผลกำไรลดลง และสาม *ยังไม่ได้รับผลกระทบในขณะนี้* แต่อาจได้รับผลกระทบในอนาคตเมื่อมีรถยนต์รุ่นใหม่

ในการนี้ คณะผู้วิจัยเห็นว่าอุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วนมีโจทย์สำคัญ 2 เรื่องในการเพิ่มขีดความสามารถด้านการแข่งขันภายใต้ยุทธศาสตร์ trading nation ดังนี้

1) *ตำแหน่งใหม่ในห่วงโซ่มูลค่า: การออกแบบและพัฒนา* พบว่า โอกาสของไทยอยู่ที่ 2 ส่วน คือ *หนึ่ง* การออกแบบและพัฒนาเครื่องยนต์กระบอกหนึ่งตัน ซึ่งถือได้ว่าไทยเป็นฐานการผลิตใหญ่ที่สุดของโลก จึงมีทุนเดิมที่เป็นปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้สามารถต่อยอดไปสู่งานด้านการออกแบบ

และพัฒนาได้ง่าย และ สอง การพัฒนาผู้ผลิตชิ้นส่วนไทยให้มีขีดความสามารถด้านการออกแบบและพัฒนาชิ้นส่วน แม้ว่าไทยจะไม่ได้เป็นเจ้าของเทคโนโลยีรถยนต์หรือมีรถยนต์แห่งชาติเป็นของตนเอง แต่โอกาสของไทยก็คือการมีคลังสต็อกชิ้นส่วนที่เข้มแข็งด้วยขีดความสามารถในการออกแบบและพัฒนาชิ้นส่วน ซึ่งผู้ผลิตชิ้นส่วนของไทยบางรายพิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าสามารถทำได้ ดังนั้น กุญแจสำคัญ (key) ของการยกระดับอุตสาหกรรมยานยนต์ไทย คือ การต่อยอดจากฐานการผลิต (production house) สู่อุตสาหกรรมออกแบบและพัฒนา (design and development house) หากไทยทำสำเร็จ จะทำให้ไทยไม่ได้รับผลกระทบจากการก้าวขึ้นมาของอินโดนีเซียมากนัก เนื่องจากอยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าในห่วงโซ่มูลค่า

2) การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (Productivity) ด้วยเทคโนโลยีและการบริหารจัดการ ปัญหาประการสำคัญของอุตสาหกรรมยานยนต์ไทยคือการขาดแคลนแรงงาน ทั้งแรงงานที่มีฝีมือและทักษะในการออกแบบและพัฒนา ยานยนต์ และแรงงานทั้งที่มีฝีมือและทักษะน้อยและกึ่งทักษะในการทำงานด้านการผลิต จึงเป็นโอกาสที่ผู้ผลิตจะปรับเปลี่ยนไปใช้เครื่องจักรในการผลิตมากขึ้น (Automation) ซึ่งนอกจากจะช่วยแก้ไขปัญหาเรื่องแรงงาน ยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและควบคุมคุณภาพได้ง่ายขึ้นด้วย

การพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถให้กับ SMEs ในต่างประเทศ : บทเรียนของสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และไต้หวัน

จากการศึกษาภาพรวม SMEs ไทยและบทเรียนจากการพัฒนา SMEs ของสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และไต้หวัน พบว่ามีปัญหาพื้นฐานที่ SMEs เผชิญคล้ายกันคือปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ส่วนปัญหาอื่นนอกเหนือจากนั้นล้วนประสบบกกับปัญหาที่ไม่ต่างกัน ทว่าระดับของการพัฒนา SMEs ไทยและประเทศทั้งสามกลับมีความแตกต่าง จากปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกที่ไม่เหมือนกัน เป็นผลให้โอกาสที่ SMEs ไทยจะได้รับรวมถึงอุปสรรคต่างๆ ที่ต้องเผชิญมีความแตกต่างจากทั้งสามประเทศข้างต้น ซึ่งจากบท

เรียนการพัฒนา SMEs ของต่างประเทศสามารถนำมาพัฒนา SMEs ของไทยได้ดังนี้

ด้านการทำวิจัยและพัฒนา พบว่า SMEs ไทยจำเป็นต้องเพิ่มความสามารถทางการวิจัยและพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน และลดต้นทุน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน

ด้านเงินทุน ซึ่งไทยมีปัญหาการขอสินเชื่อทำได้ยากขึ้น พบว่า มีตัวอย่างของญี่ปุ่นที่รัฐบาลมีหน่วยงานที่ชื่อว่า Credit Guarantee Corporation ทำหน้าที่ในการให้เครดิตแก่ผู้ประกอบการเพื่อให้สามารถไปขอสินเชื่อกับธนาคารได้สะดวกยิ่งขึ้น

ด้านการหาแหล่งตลาดใหม่ มีตัวอย่างของไต้หวัน โดยผู้ประกอบการจะรวมกลุ่มในอุตสาหกรรมเดียวกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งเมื่อจะบุกตลาดต่างประเทศ รวมทั้งมีหน่วยงานของรัฐที่คอยให้ความช่วยเหลือในการขยายการค้าไปต่างประเทศ และตัวอย่างของญี่ปุ่นที่ช่วยเหลือโดยจะมีหน่วยงานเฉพาะไปประจำอยู่ตามประเทศต่างๆ เพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการโดยการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการเข้าไปดำเนินธุรกิจในประเทศ

ด้านการทำ e-commerce พบว่าหากมีการอบรมการใช้เว็บไซต์หรือเครือข่ายทางสังคมอินเทอร์เน็ตเพื่อดึงดูดความสนใจทางการตลาดโดยพัฒนาเนื้อหาการอบรมให้ทันสมัยตลอดเวลา เป็นไปได้ว่าจะช่วยเพิ่มโอกาสในการขายสินค้าต่อลูกค้าต่างประเทศที่ยากจะเข้าถึงของไทย ด้วยปัจจัยเอื้อคือการขนส่งทางอากาศหรือทางเรือทำให้ส่งสินค้าตามคำสั่งซื้อเป็นไปได้ง่าย

ด้านแรงงาน พบว่า รัฐควรปฏิรูปหลักสูตรให้สอดคล้องต่อความต้องการของตลาด และเพิ่มการอุดหนุนการศึกษาในสายอาชีพตามความเหมาะสม รวมทั้งเพิ่มเติมการศึกษาเรียนรู้นอกระบบปกติ ดังตัวอย่างของญี่ปุ่นที่มีการพัฒนาเครือข่ายมหาวิทยาลัย SME ซึ่งจะเป็นหลักสูตรสำหรับผู้ประกอบการจัดขึ้นในมหาวิทยาลัยที่มีอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ เป็นเสมือนแหล่งความรู้และที่แลกเปลี่ยนความคิดของผู้ประกอบการ อีกทั้งยังมีผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ คอยให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้ประกอบการ นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังทำข้อตกลงความร่วมมือกับผู้ประกอบการ

SMEs เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เข้าไปฝึกงานในภาคธุรกิจ SMEs ก่อให้เกิดค่านิยมแก่แรงงานยุคใหม่ ให้ไม่ยึดติดแต่การทำงานกับบริษัทขนาดใหญ่เพียงอย่างเดียว

ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ พบว่าภาครัฐของไทยและต่างประเทศมีนโยบายช่วยเหลือ SMEs ทั้งในด้านภาษี การเงิน การสนับสนุนการทำวิจัย การส่งเสริมการส่งออก ฯลฯ ไม่แตกต่างกัน แต่แรงผลักดันของภาครัฐทั้งในแง่ของข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ประกอบการ และความสามารถในการดำเนินนโยบายให้ได้ผลอย่างจริงจัง จะต้องเพียงพอในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ประกอบการ SMEs เพื่อให้ผู้ประกอบการเข้าใจขีดความสามารถของอุตสาหกรรมของประเทศได้ถูกต้อง และมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลให้ SMEs มีศักยภาพในการเติบโต และก่อให้เกิดการพัฒนาของ SMEs อย่างยั่งยืนในประเทศไทย

การพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งสินค้าระหว่างประเทศทางเรือ

1. ภาพรวมการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศทางเรือของประเทศไทย

การขนส่งสินค้าทางทะเลระหว่างประเทศของไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมาโดยตลอด ทั้งจากความต้องการภาคอุตสาหกรรมของไทยเองและของประเทศเพื่อนบ้านที่ยังขาดความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ลาวและกัมพูชาที่ผ่านมา มีโครงการลงทุนของภาครัฐในการพัฒนาและปรับปรุงระบบคมนาคมขนส่งสินค้าระหว่างประเทศทางเรือไม่มากนัก ทำให้เกิดปัญหาความแออัดในท่าเรือบางแห่ง แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดปัญหาการใช้งานได้ต่ำกว่าศักยภาพในท่าเรือบางแห่ง ปัจจุบันท่าเรือระหว่างประเทศหลักของไทยมีหลายแห่ง เช่น ท่าเรือแหลมฉบัง ท่าเรือกรุงเทพ และท่าเรือมาบตาพุด แต่ท่าเรือที่มีปริมาณสินค้าสูงสุดและเป็นท่าเรือหลักของการขนส่งสินค้า คือ ท่าเรือแหลมฉบัง

เมื่อเปรียบเทียบกับท่าเรือหลักๆ ของโลกตามปริมาณการใช้ประโยชน์จริงจากท่าเรือ พบว่า ท่าเรือแหลม

ฉบังเป็นท่าเรือใหญ่อันดับสี่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอันดับยี่สิบสามของโลก เมื่อพิจารณาตามจำนวนตู้สินค้าที่ผ่านท่า (Container traffic) อย่างไรก็ตาม ขีดความสามารถของท่าเรือขนส่งสินค้าระหว่างประเทศไม่สามารถชี้วัดได้ด้วยปริมาณสินค้าที่ผ่านท่าได้เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เนื่องจากปริมาณสินค้าที่ผ่านท่าเป็นผลจากที่ตั้งของท่าเรือด้วย ดังจะเห็นได้ชัดเมื่อเปรียบเทียบท่าเรือสิงคโปร์กับท่าเรือแหลมฉบัง โดยท่าเรือสิงคโปร์ตั้งอยู่ที่ตั้งที่เป็นทางเชื่อมต่อทางเรือที่สั้นที่สุดระหว่างมหาสมุทรอินเดียและแปซิฟิก ทำให้มีศักยภาพที่จะเป็นศูนย์กลางในการเก็บและกระจายตู้คอนเทนเนอร์ (Transshipment port) ในขณะที่ท่าเรือแหลมฉบังตั้งอยู่ในอ่าวซึ่งเป็นท่าเรือเป้าหมาย (Original-destination port) ซึ่งหากเปรียบเทียบให้ชัดเจนมากขึ้นก็เปรียบเสมือนท่าเรือสิงคโปร์อยู่ “ปากซอย” ซึ่งสามารถเป็นจุดนัดพบของรถยนต์สัญจรไปมามากมาย ขณะที่ท่าเรือแหลมฉบังอยู่ “ท้ายซอย” ซึ่งการสัญจรมายังท้ายซอยจำเป็นต้องมีเป้าหมายเฉพาะเท่านั้น

2. แนวคิดการพัฒนาท่าเรือระหว่างประเทศตามยุทธศาสตร์ Trading Nation

โจทย์ของการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งสินค้าระหว่างประเทศทางเรือให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ Trading Nation ก็คือ การเป็นท่าเรือศูนย์กลางของการส่งสินค้าจากอาเซียนบกลงสู่ที่หมายต่างๆ ของโลก ดังนั้น ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องหาจุดเปลี่ยนสำคัญที่จะพลิกโฉมการขนส่งทางเรือจากสถานะ “ท้ายซอย” ไปอยู่ “กลางซอย” หรือ “ปากซอย”

แนวทางการพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่งทางเรือของไทยเพื่อการเป็นท่าเรือศูนย์กลางของการส่งสินค้าจากอาเซียนบกลงในอนาคตจึงประกอบด้วย 3 แนวทางสำคัญ ดังนี้ **แนวทางแรก** คือ การขยายท่าเรือแหลมฉบังเฟสที่สามเพื่อเป็นท่าเรือศูนย์กลางอินโดจีน สถานะปัจจุบันกำลังอยู่ในขั้นตอนการศึกษาความเป็นไปได้ เนื่องจากเผชิญแรงต้านจากชาวบ้านที่ทำการประมงชายฝั่งในพื้นที่ **แนวทางที่สอง** คือ การพัฒนาท่าเรือเชียงแสน-เชียงของเพื่อรองรับการเติบโตของการค้าบริเวณจีนตอนใต้ **แนวทางที่สาม** คือ การเปิดประตูสู่มหาสมุทรอินเดีย เพื่อพลิกโฉมการขนส่งทางเรือของ

ไทยจากสถานะ “ท้ายซอย” ไปอยู่ “กลางซอย” หรือ “ปากซอย” ในปัจจุบันมีสองช่องทางที่จะเป็นประตูสู่การขนส่งสู่เอเชียใต้ แอฟริกา และยุโรปด้วยระยะเวลาการเดินทางที่สั้นกว่าเส้นทางในปัจจุบันและต้นทุนการขนส่งที่ถูกลงกว่า ได้แก่ ท่าเรือปากบารา และท่าเรือทวาย

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาขีดความสามารถอุตสาหกรรมไทย

1. ข้อเสนอแนะในการผลักดันยุทธศาสตร์การเป็น Trading Nation

ตามยุทธศาสตร์ Trading Nation ที่ได้นำเสนอไปก่อนหน้านี้ คณะวิจัยมีข้อเสนอเพื่อผลักดันยุทธศาสตร์สำหรับอุตสาหกรรมที่ศึกษาทั้งสองกรณี ดังนี้

กรณีอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูป

บทบาทของภาครัฐในการสนับสนุนให้ไทยก้าวไปสู่การเป็น trading nation ในอุตสาหกรรมกุ้ง มีดังต่อไปนี้

การให้ความสำคัญกับตำแหน่งในห่วงโซ่มูลค่าที่มีมูลค่าเพิ่มสูงและสามารถบริหารห่วงโซ่ในส่วนที่เหลือได้

- ลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานของอุตสาหกรรมกุ้งที่เป็นกิจกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มสูง เช่น โรงเรือนในการเก็บสายพันธุ์กุ้งระยะยาว การสร้างนักวิจัยทางด้านสายพันธุ์สัตว์น้ำ การส่งเสริมงานวิจัยและพัฒนาเรื่องสายพันธุ์กุ้ง การเพาะพันธุ์กุ้ง เทคนิควิธีการเลี้ยงกุ้งที่ปลอดโรคและต้นทุนต่ำ โดยการเพิ่มงบประมาณและบุคลากรในส่วนนี้

- แสวงหาช่องทางการตลาดในตลาดหลักเดิม รวมถึงพัฒนาตลาดใหม่ สำหรับผลิตภัณฑ์กุ้งเพิ่มมูลค่าเนื่องจากเป็นสินค้ากุ้งที่ใช้วัตถุดิบน้อยและมีมูลค่าเพิ่มสูง

- หากการเลี้ยงกุ้งไทยไม่สามารถยกระดับขึ้นเป็นการเลี้ยงที่ปลอดโรคและต้นทุนต่ำได้ ควรอำนวยความสะดวกให้มีการนำเข้าวัตถุดิบกุ้งจากต่างประเทศ รวมถึงการสนับสนุนให้ผู้แปรรูปกุ้งสามารถขยายการลงทุนไปผลิตกุ้งในต่างประเทศได้ ทั้งนี้ผู้แปรรูปกุ้งของไทยต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการ “ห่วงโซ่ส่วนที่เหลือ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องสามารถรับประกันคุณภาพของกุ้งนำเข้าในแง่ของสาร

ปฏิชีวนะตกค้างและโรคกุ้งได้

- บริหารจัดการการเลี้ยงกุ้งในประเทศอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นแหล่งวัตถุดิบหลัก โดยการพัฒนาทั้งห่วงโซ่การผลิตได้แก่

- การมีพ่อแม่พันธุ์ที่มีคุณภาพ ราคาเหมาะสม และปริมาณเพียงพอ โดยให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้ผู้ประกอบการรายย่อยให้เข้ามามีบทบาทในการเพาะเลี้ยงพ่อแม่พันธุ์มากขึ้นแต่ต้องมีระบบการตรวจสอบคุณภาพที่ดี

- การตรวจสอบคุณภาพลูกกุ้งจากฟาร์มเพาะฟัก และฟาร์มอนุบาล ต้องทั่วถึงและรวดเร็ว

- การยกระดับการเลี้ยงกุ้งของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งไทยให้เป็นการเลี้ยงที่ปลอดโรคแต่ต้นทุนแข่งขันได้ โดยถ่ายทอดองค์ความรู้ในการเลี้ยงกุ้งอย่างเป็นระบบให้กับเกษตรกร

- บริหารจัดการห่วงโซ่การผลิตในประเทศส่วนที่เหลือ เช่น การพัฒนากลไกในการรักษาเสถียรภาพของราคาวัตถุดิบกุ้ง ปรับปรุงระบบที่ช่วยสนับสนุนเรื่องเงินทุนหมุนเวียนของผู้ส่งออกและเกษตรกร การมีกองทุนส่วนกลางเพื่อพัฒนาห่วงโซ่การผลิตกุ้งตลอดทั้งห่วงโซ่ ฯลฯ

รัฐสามารถจัดอุปสรรคทางการค้าและการลงทุน ลดความเสี่ยงจากกฎระเบียบและ Trade-related issues ของประเทศคู่ค้า ตลอดจนสร้างโอกาสใหม่ ๆ

ภาครัฐควรติดตามแก้ปัญหามาตรการกีดกันทางการค้าต่าง ๆ เช่น ประเด็นการค้ามนุษย์และมาตรการตอบโต้การทุ่มตลาด (Anti-Dumping) ของสหรัฐฯ ประเด็น IUU (Illegal, Unreported and Unregulated Fishing) ของสหภาพยุโรปซึ่งแม้จะไม่เกี่ยวกับอุตสาหกรรมเลี้ยงกุ้งโดยตรงแต่อาจมีผลกระทบในทางอ้อมต่ออุตสาหกรรม รัฐควรปรับปรุงกฎหมายและแนวทางปฏิบัติเรื่องแรงงานและประมงให้สอดคล้องกับมาตรการทางการค้าอื่นๆ ที่เผชิญอยู่นอกจากนี้ภาครัฐควรแสวงหาโอกาสใหม่ๆ เช่น การเจรจา FTA หรือบุกเบิกตลาดใหม่ เพื่อทดแทนสิทธิพิเศษทางการค้า GSP ของสหภาพยุโรปที่สูญเสียไป รวมถึงการขยายตลาดในประเทศซึ่งมีศักยภาพในการขยายตัวสูง

กรณีอุตสาหกรรมยานยนต์

แนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วนภายใต้ยุทธศาสตร์ Trading Nation จำเป็นต้องดำเนินการในสี่เรื่อง ได้แก่ หนึ่ง การส่งเสริมกิจกรรมการออกแบบและพัฒนาเครื่องยนต์และชิ้นส่วนในประเทศ โดยโอกาสของไทยอยู่ที่การออกแบบและพัฒนาเครื่องยนต์หนึ่งต้นและการพัฒนาผู้ผลิตชิ้นส่วนให้มีขีดความสามารถด้านการออกแบบและพัฒนาชิ้นส่วน สอง เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (Productivity) ด้วยเทคโนโลยีและการบริหารจัดการ สาม การบริหารจัดการเครือข่ายการผลิตในภูมิภาค และสี่ การเจรจาเพื่อขจัดอุปสรรคทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีเกี่ยวกับยานยนต์และชิ้นส่วนในอาเซียน ตัวอย่างเช่น

การให้ความสำคัญกับตำแหน่งในห่วงโซ่มูลค่าที่มีมูลค่าเพิ่มสูงและสามารถบริหารห่วงโซ่ในส่วนที่เหลือได้

- การให้ความสำคัญกับการพัฒนาแรงงานที่มีฝีมือและทักษะในการออกแบบและพัฒนายานยนต์ให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ผลิต OEMs (Original Equipment Manufacturers หมายถึงการรับจ้างผลิตสินค้าให้กับแบรนด์ต่างๆ ตามแบบที่ลูกค้ากำหนด) ยกตัวอย่างเช่น ในยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังแรงงานในอุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วนอะไหล่ยานยนต์ เป็นต้น

- การศึกษาวิจัยและพัฒนาหลักสูตรที่สามารถผลิตวิศวกรที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการออกแบบและเทคโนโลยีสารสนเทศระหว่างสถานศึกษาและผู้ผลิตรถยนต์ โดยสถานศึกษาในปัจจุบัน มีสถานศึกษาที่เปิดสอนวิศวกรรมยานยนต์ โดยเฉพาะทั้งสถานศึกษาภาครัฐและเอกชน

- ในด้านแรงงานด้านการผลิต หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีการจัดทำการศึกษาของอาชีพะศึกษาแบบทวิภาคีระหว่างสถานศึกษาและผู้ผลิตมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เตรียมทักษะฝีมือและประสบการณ์การทำงานในสายการผลิตจริง

- ในด้านเทคโนโลยีการผลิต หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการให้ความรู้ในเรื่องเทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ รวมทั้งการฝึกฝนแรงงานในโรงงานในการใช้เครื่องจักรดังกล่าวกับผู้ผลิตชิ้นส่วนขนาดกลางและขนาดย่อม

รัฐสามารถจัดอุปสรรคทางการค้าและการลงทุน ลดความเสี่ยงจากกฎระเบียบและ Trade-related issues ของประเทศคู่ค้า ตลอดจนสร้างโอกาสใหม่ๆ

- การเร่งขจัดอุปสรรคด้านการคมนาคมขนส่งระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่งชิ้นส่วนระหว่างหน่วยผลิตในประเทศเพื่อนบ้านกับฐานการผลิตในไทย

- การรวบรวมข้อมูลมาตรการการค้าที่ไม่ใช่ภาษี (NTMs) ในอุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วนในอาเซียน เพื่อนำมาใช้ในการเจรจาเพื่อขจัดมาตรการกีดกันทางการค้า (NTBs) ในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาและปรับปรุงระบบคมนาคมขนส่งสินค้าระหว่างประเทศทางเรือ

ในการพัฒนาและปรับปรุงระบบคมนาคมขนส่งสินค้าระหว่างประเทศทางเรือ จุดเปลี่ยนสำคัญที่จะพลิกโฉมไทยให้กลายเป็นศูนย์กลางการขนส่งทางเรือของภูมิภาคอาเซียนบทก็คือ หนึ่ง การหาทางเชื่อมต่อสู่มหาสมุทรอินเดียโดยช่องทางในปัจจุบันที่มีการนำเสนอขึ้นมาได้แก่ ท่าเรือทวาย และ ท่าเรือปากบารา และ สอง การพัฒนาให้ท่าเรือแหลมฉบังมีประสิทธิภาพในการเชื่อมต่อกับสายเรือขนส่งสินค้าและการศึกษาเพิ่มเติมความคุ้มค่าจากการขยายท่าเรือในระยะที่ 3 โดยหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ควรมีการดำเนินการดังต่อไปนี้

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของควรเร่งศึกษาความเป็นไปได้ในด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาท่าเรือน้ำลึกด้านมหาสมุทรอินเดีย เช่น ท่าเรือทวายและท่าเรือน้ำลึกปากบารา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเปิดช่องทางการขนส่งทางเรือของไทยรวมถึงนัยต่อการพัฒนาคลัสเตอร์อุตสาหกรรมในอนาคตและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาตามระเบียบเศรษฐกิจ อันจะทำให้ภูมิภาคอาเซียนบทเชื่อมต่อกันได้มากขึ้น

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของควรศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาท่าเรือที่มีอยู่ เช่น ท่าเรือแหลมฉบัง เพื่อให้มีความเชื่อมต่อกับสายเรือขนส่งสินค้ามากยิ่งขึ้น รวมทั้งความคุ้มค่าของการขยายท่าเรือแหลมฉบังในระยะที่สาม